

Analýza dopadů IFRS 9 na bankovní sektor v České republice

Jáchym Lukeš*

Abstrakt:

Tento článek pojednává o dopadu implementace IFRS 9 na bankovní sektor v České republice, přičemž se zaměřuje primárně na data zjistitelná z účetních závěrek bankovních institucí. V rámci analýzy byla zpracována data 33 bankovních institucí, které drží více jak 98 % hodnoty bankovních aktiv v České republice. Výsledky analýzy lze shrnout tak, že implementace IFRS 9 vedla ke snížení hodnoty aktiv „pouze“ o cca 0,8 %. Instituce vykazující dle českých účetních pravidel (které však vyžadují implementaci standard IFRS 9) utvořily výrazně méně opravných položek k aktivům, nežli instituce vykazující dle IFRS. Jako nejméně významný lze pokládat dopad na reklasifikaci finančních aktiv, kdy došlo pouze k nevýznamným změnám ve structure držných finančních aktiv.

Klíčová slova: Banky; IFRS 9; Finanční instrumenty.

JEL klasifikace: M41, G21.

1 Úvod

Finanční krize z roku 2008 otevřela debatu o účinnosti, efektivnosti účetních modelů oceňování finančních aktiv u bankovního sektoru, který v té době utrpěl jednu z největších ran na důvěryhodnosti od Velké hospodářské krize v roce 1929 (Laux a Leuz, 2009). Jedním z mnoha faktorů, který jistě přispěl k finanční krizi, byla též neschopnost finančního výkaznictví dostatečně předpovědět a zobrazit riziková finanční aktiva držaná bankami, ostatně většina bank v období před krizí vypadala na první pohled zcela zdravě a externí uživatel finančních výkazů tak nemohl mít žádné důvody budoucí krizi předpokládat. Je tedy zřejmé, že účetní standardy upravující problematiku finančních nástrojů nesplnily zcela svoji funkci a musely být novelizovány.

Zmíněnou finanční krizi z roku 2008 lze považovat za jeden z mnoha impulzů vedoucích k nynější podobě standardu IFRS 9 – *Financial instruments* a k modelu očekávaných úvěrových ztrát (BCBS, 2015). IFRS 9 s sebou přináší řadu nových požadavků, od kterých se dá očekávat, že povedou k vyšší tržní kázi, transparentnosti, důvěryhodnosti a finanční stabilitě bankovního sektoru (Novotny-Farkas, 2016; Moodys analytics, 2016). To dokazují i publikované studie

* Jáchym Lukeš; Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, katedra finančního účetnictví a auditingu, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <jachym.lukes@vse.cz, LukesJachym@email.cz>.

Článek byl zpracován jako jeden z výstupů projektu F1/37/2019 „Dopady digitalizace v účetnictví“ Interní grantové agentury na Fakultě finanční a účetnictví VŠE v Praze.

analyzující reakci trhů na jednotlivé milníky provázející tvorbu standardu IFRS 9, např. Onali a Ginesti (2014) docházejí na základě analýzy více než 5400 kótovaných společností k podobným pozitivním závěrům, avšak pozitivní dopad nové úpravy IFRS 9 spatřují především pro akcionáře firem sídlících v zemích se slabším právním státem a menší odchylkou mezi lokálními účetními předpisy a IAS 39.

Vývoj IFRS 9 lze rozdělit do 3 fází. V první fázi (první části dokončeny již v listopadu 2009) byla nastíněna nová klasifikace a oceňování finančních aktiv a finančních závazků. Druhá fáze vývoje IFRS 9 byla věnována otázce snížení hodnoty (*impairment*) finančních aktiv. Třetí fáze se zaměřila na zajišťovací účetnictví (Dvořáková, 2011).

Tento článek je věnován pouze výsledkům prvních dvou fází – tedy dopadům změny klasifikace finančních aktiv a nové metody snižování hodnoty aktiv na bankovní sektor v České republice, neklade si za cíl komplexní představení problematiky IFRS 9.

Ačkoli tedy první návrh podoby IFRS 9 byl zveřejněn v červenci roku 2009, dokončen a schválen k implementaci v zemích EU byl však až v roce 2016. IFRS 9 je účinný pro účetní období od 1. ledna 2018 a zásadně mění způsob, jakým účetní jednotky klasifikují a oceňují finanční aktiva a finanční závazky (IASB, 2014). Tento standard se stal povinným nikoli pouze pro účetní jednotky vykazující dle IFRS, ale taktéž pro účetní jednotky vykazující dle českých účetních předpisů, jelikož od 1. 1. 2018 je platná taktéž novela vyhlášky č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi. V rámci novelizace proniknul do vyhlášky č. 501/2002 Sb., nový § 4a, který ukotvil IFRS 9 do národních standardů a mezinárodní účetní standardy upravující problematiku finančních nástrojů se tak staly přímou součástí národních účetních pravidel, a to právě skrze odkaz ve vyhlášce č. 501/2002 Sb. Od 1. 1. 2018 tak musí veškeré banky působící v České republice vykazovat a oceňovat finanční instrumenty dle mezinárodních standardů – tedy především dle IFRS 9, a to bez ohledu na to, zda vedou účetnictví dle mezinárodních či národních účetních předpisů.

2 Reklasifikace finančních aktiv dle IFRS 9

V rámci původního standardu IAS 39 byla finanční aktiva řazena do následujících kategorií:

- Finanční aktiva přeceňovaná na fair value s dopadem do výsledku hospodaření (FVPL).
 - Finanční aktiva držená k obchodování.

- Finanční aktiva či závazky (deriváty), pro které bylo účetní jednotkou využito právo přecenění na reálnou hodnotu fair value při prvotním rozpoznání.
- Poskytnuté úvěry a pohledávky (L&R).
- Investice držené do splatnosti (HTM).
- Realizovatelná finanční aktiva (AFS).

Účetní jednotka zařazovala dle IAS 39 finanční instrumenty do jednotlivých kategorií na základě vlastností finančního instrumentu, účelu pořízení a schopnosti účetní jednotky účel držení finančního instrumentu naplnit (Dvořáková, 2011).

Od 1. 1. 2018 klasifikují a oceňují účetní jednotky v souladu se standardem IFRS 9 finanční aktiva do 3 základních kategorií. Při prvním rozpoznání finančního aktiva určí účetní jednotka jednu z následujících kategorií a to jednak vzhledem k business modelu držení aktiva a jednak vzhledem k charakteristikám budoucích peněžních toků z aktiva. Standard IFRS 9 určuje tyto kategorie finančních aktiv:

- finanční aktiva oceněná naběhlou hodnotou (*Amortised Cost*, neboli: AC),
- finanční aktiva oceněná reálnou hodnotou do ostatního úplného výsledku (*Fair Value Through Other Comprehensive Income*, neboli: FVOCI) a
- finanční aktiva oceněná reálnou hodnotou do zisku nebo ztráty (*Fair Value Through Profit or Loss*, neboli: FVTPL).

Do kategorie „AC“ jsou zařazena taková finanční aktiva, která splňují obě následující podmínky. Jednak jsou držena v rámci business modelu, jehož cílem je držet finanční aktiva za účelem získání smluvních peněžních toků a jednak smluvní podmínky finančního aktiva stanoví očekávaná data peněžních toků tvořených výlučně splátkami jistiny a úroků („SPPI“ z angl. „*Solely payments of principal and interest*“) z nesplacené jistiny. Pro hodnocení SPPI vycházejí účetní jednotky ze smluvních podmínek daného instrumentu. Může se jednat například o:

- podmíněné události, které mohou změnit načasování a výši smluvních peněžních toků;
- pákový efekt;
- předčasné splacení a prodloužení splatnosti;
- podmínky, které omezují účetní jednotku při inkasu peněžních toků z konkrétních aktiv;
- podmínky, které modifikují úplatu za časovou hodnotu peněz (např. způsoby pravidelného stanovení výše úrokové sazby).¹

¹ Příklady smluvních podmínek relevantních pro vyhodnocení SPPI byly převzaty z výroční zprávy za rok 2018 společnosti ING Bank N.V. dostupné na: <<http://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl-firma?subjektId=87852>>.

Do kategorie FVOCI jsou zařazena taková finanční aktiva, která splňují obě následující podmínky. Finanční aktivum je drženo v rámci obchodního modelu, jehož cíle je dosaženo jak inkasem smluvních peněžních toků, tak prodejem finančních aktiv, a zároveň smluvní podmínky finančního aktiva stanoví konkrétní data peněžních toků tvořených výlučně splátkami jistiny a úroků z nesplacené částky jistiny.

Do kategorie FVOCI může účetní jednotka zařadit při prvotním rozpoznání i kapitálové nástroje (akcie), pokud tak však učiní, ztratí možnost své rozhodnutí změnit. A je povinna tento model užívat po celou dobu držení kapitálového nástroje. Zento model však nemůže být použit u akcií držných k obchodování. Obdobně to platí pro kapitálové nástroje zařazené do kategorie FVTPL (Dvořáková, 2011).

Do kategorie FVTPL jsou zařazena všechna ostatní finanční aktiva nezařazená do některé z předešlých kategorií. Nejčastěji se jedná o finanční aktiva držaná k obchodování.

V případě, že účetní jednotka mění svůj business model držení finančních aktiv, může přistoupit k reklasifikaci ovlivněných aktiv, přičemž musí překlasifikovat všechna tato aktiva. Změnu business modelu však lze očekávat jen ve výjimečných případech (IASB, 2014).

O důsledcích reklasifikace finančních instrumentů v rámci implementace IFRS 9 pojednává řada studií, např. studie od Evropského orgánu pro bankovníctví (EBA, 2017) přinesla tyto odhady změn struktury finančních aktiv v důsledku reklasifikace finančních instrumentů, prezentované výsledky studie jsou obsaženy v tabulce 1.

Tab. 1 Struktura finančních aktiv IAS 39 vs IFRS 9

IAS 39		Průměr	Median
FVPL	Held for trading	12 %	8 %
	Designated at FVTP (FVO)	2 %	0 %
FVOCI	Available for sale	10 %	10 %
Naběhlá hodnota	Held to maturity	3 %	1 %
	Loans and receivables	73 %	75 %
IFRS 9		Průměr	Median
FVPL		16 %	9 %
FVOCI		8 %	7 %
Naběhlá hodnota		76 %	81 %

Zdroj: EBA (2017, s. 45).

Na webových stránkách České národní banky lze nalézt informace o struktuře aktiv držných bankovními institucemi v České republice. Tato data nejsou dostupná ke dni 1. 1. 2018, nelze tedy vyhodnotit přímé dopady IFRS 9 v den, ke kterému došlo

u těchto institucí k implementaci IFRS 9 a k přechodu od IAS 39 či původních českých účetních pravidel. Tabulka 2 obsahuje informace o struktuře finančních aktiv k 31. 12. 2018 z veřejně dostupných dat uveřejněných Českou národní bankou. Ze získaných dat je zřejmé, že struktura finančních aktiv klasifikovaných dle IFRS 9 se výrazně liší od struktury předpokládané Evropským orgánem pro bankovníctví (EBA), ten však vycházel z dat bank působících v rámci celé Evropské unie.

Tab. 2 Aktiva bank dle ČNB k 31. 12. 2018 (v mil. Kč)

Aktiva celkem	7 279 166	100,00 %
Finanční aktiva v RH vykázané do zisku nebo ztráty (FVTPL)	102 773	1,41 %
Finanční aktiva v RH vykázané do OCI (FVOCI)	190 685	2,62 %
Finanční aktiva v naběhlé hodnotě (AC)	6 783 118	93,18 %
Finanční aktiva klasifikovaná dle IFRS 9 celkem	7 076 576	97,21 %

Zdroj: ČNB (2019b), bankovní instituce působící na trhu k 31. 12. 2018; vlastní zpracování – upraveno pro potřeby analýzy.

3 Model očekávaných úvěrových ztrát

Druhou, avšak možná mnohem zásadnější změnou, kterou přináší implementace IFRS 9, je nový model očekávaných úvěrových ztrát – *expected credit loss*, neboli ECL. Podle řady studií má mít právě tento nový model největší dopad na výkazy bankovních institucí (Moodys, 2018; Bischof a Daske, 2016). Podstatou ECL modelu je předpovědět budoucí ztráty a zachytit je v účetnictví dříve než v době, kdy nastanou a tím odstranit jednu z největších slabin IAS 39 – pozdní a nedostatečnou tvorbu opravných položek (Holan, 2017). Podstatou modelu ECL je, že účetní jednotky postupující dle IFRS 9 nebudou vykazovat snížení hodnoty finančních aktiv až na základě objektivního důkazu – reálně nastalé situace, ale už přímo promítají do účetnictví ztráty, které očekávají, že nastanou v budoucnu. Tento posun, tedy předběžné uznání ztrát, má snížit riziko nadhodnocení kapitálu a skrytých ztrát (Novotny-Farkas, 2016).

Jaká konkrétní opatření má účetní jednotka vzít v potaz při kalkulaci očekávaných úvěrových ztrát, standard IFRS 9 detailně nepopisuje, ostatně IFRS jsou standardy založené na klasifikaci základních principů – „*principal-based*“ (Ewert a Wagenhofer, 2005). Je tedy otázkou, zda IASB v konkretizaci požadavků či informací nutných pro kalkulaci očekávaných úvěrových ztrát v budoucnu nezastoupí některé jiné instituce či národní regulátoři, jelikož lze předpokládat, že účetní jednotky přistoupí k metodě kalkulace očekávaných úvěrových ztrát různě, což povede ke snížení porovnatelnosti jednotlivých subjektů pro investory a regulátory (Beerbaum, 2015).

ECL model se použije zejména u finančních instrumentů oceňovaných v naběhlé hodnotě (AC) a u dluhových aktiv oceněných reálnou hodnotou použitím úplného výsledku hospodaření (FVOCI). Vzhledem k tomu, že finanční instrumenty oceňované v naběhlé hodnotě tvoří cca 76 % hodnoty finančních aktiv bankovních institucí (EBA, 2017), lze předpokládat, že model ECL bude mít materiálně významný dopad. Není tedy s podivem, že již v období před povinnou implementací IFRS 9 byla publikována řada studií majících za cíl kvantifikovat dopad tvorby opravných položek finančních aktiv. Například Evropská rada pro systémová rizika (ERSB) došla k závěru, že lze očekávat jednorázové navýšení opravných položek ve výši od 20 % – 30 % (ERSB, 2017). Dle výsledků studie poradenské společnosti Deloitte většina bank účastnících se studie předpokládala nárůst opravných položek kolem 25 % (Deloitte, 2016). Z výsledků studie od Evropského orgánu pro bankovníctví (EBA) je patrné, že se předpokládalo jednorázové navýšení opravných položek u finančních aktiv „pouze“ ve výši 13 až 18 % (EBA, 2017).

Řada studií předpověděla významné dopady IFRS 9 nejen na finanční výkazy, ale především i na řadu čistě provozních či organizačních opatření, ta však nejsou z výkazů jasně patrná a běžnou analýzou výročních zpráv tedy nezjistitelná. Účetní jednotky budou muset integrovat databáze založené na vyšší spolupráci všech oddělení – nejen účetních, ale především IT, řízení rizik, front office aj. (McKinsey, 2017). Taktéž i vnitřní analytické systémy bankovních institucí se budou muset významně změnit, aby byly schopné získat dostatek dat pro prognózy potřebné ke kalkulaci a zaznamenání očekávaných úvěrových ztrát dle IFRS 9 (Moodys, 2016). Standard IFRS 9 kvalifikuje takzvané „*stages*“, tři stupně snížení hodnoty aktiv, do kterých bankovní instituce zařazují příslušná finanční aktiva. Jedná se o klíčový aspekt plynoucí z nového modelu ECL. Rozložením finančních aktiv do těchto stupňů získává uživatel účetní závěrky bližší pohled na kvalitu portfolia finančních aktiv držенých bankovní institucí.

Jednotlivé stupně rozeznání snížení hodnoty aktiv (*impairmentu*) jsou ve standardu IFRS 9 popsány takto:

Stage 1: V momentě, kdy je finanční instrument prvně vykázán, vyhodnotí se a vykáže 12 měsíční očekávaná ztráta. Stage 1 se týká finančních instrumentů, u kterých nebylo zjištěno významné zhoršení úvěrového rizika. Úrokové výnosy z daného finančního instrumentu jsou vykazovány na základě efektivní úrokové míry, kde základem je hrubá účetní hodnota finančního instrumentu.

Stage 2: V případě, kdy významně vzroste kreditní riziko, je vypočítána celoživotní (za dobu životnosti daného aktiva) očekávaná ztráta z finančního instrumentu a vykázána do výsledku hospodaření. Úrokové výnosy se počítají stejnou metodou jako u aktiv zařazených do stage 1.

Stage 3: Tento stupeň se používá pro úvěrově znehodnocené finanční instrumenty. Očekávané ztráty jsou vypočteny z celkové doby životnosti aktiva a výnosové úroky se vypočítávají z čisté účetní hodnoty (IASB, 2014).

4 Postup získávání dat

Tato práce se zaměřuje na analýzu dopadu IFRS 9 na výkazy bankovního sektoru v České republice. Na stránkách České národní banky (ČNB, 2019b) lze získat identifikační údaje veškerých subjektů, nad kterými má Česká národní banka dohled (především finanční instituce). Takto byla získána identifikační čísla bank působících v České republice k datu 31. 12. 2018 – celkem 50 subjektů. Pomocí identifikačních čísel byly na portálu justice.cz, kde účetní jednotky se sídlem v České republice povinně uveřejňují své výroční zprávy, vyhledány veškeré zveřejněné výroční zprávy za účetní období od 1. 1. 2018. Vzhledem k počtu subjektů nebyly použity statistické metody výběru vzorku, nýbrž byly zpracovány veškeré dostupné subjekty a jejich zveřejněné účetní výkazy (tyto informace nejsou zveřejňovány pouze pobočkami zahraničních subjektů, ty jsou však často materiálně nevýznamné).

Ze zveřejněných výročních zpráv byly získány informace relevantní pro posouzení dopadu implementace IFRS 9 na bankovní sektor v České republice. Bankovní instituce musely dle požadavků IFRS 9 přechod na IFRS 9 v příloze účetní závěrky. Tedy především: hodnoty finančních instrumentů před a po implementaci IFRS 9 (tedy k 31. 12. 2017 a k 1. 1. 2018), dopady popsané v přílohách účetních závěrek, informace o reklasifikaci finančních instrumentů a stupně („*stages*“) snížení hodnoty finančních instrumentů (se zaměřením pouze na poskytnuté úvěry klientům – jedná se o nejvýznamnější položku, na kterou je dané rozdělení v souladu s modelem ECL aplikováno).

Informace dostatečné pro vyhodnocení dopadu implementace IFRS 9 byly zjištěny u 33 bankovních institucí, které však drží více jak 98 % netto hodnoty aktiv celého bankovního trhu v České republice (zbývající účetní jednotky, tedy 17 subjektů, jsou především materiálně nevýznamné organizační složky či pobočky zahraničních bank). Celková hodnota aktiv držená bankovními institucemi v České republice dle informací obsažených na stránkách České národní banky je k 31. 12. 2017 7 001 932 mil. Kč (ČNB, 2019a), z toho analyzované subjekty: 6 861 327 mil. Kč.

Analýza je rozdělena na výsledky za celý sektor, dále na výsledky za účetní jednotky postupující dle IFRS a účetní jednotky postupující dle českých účetních pravidel (které nicméně počítají opravné položky podle IFRS 9 na základě vyhlášky 501/2002 Sb), a následně dle velikosti jednotlivých bank na základě metodiky České národní banky.

Česká národní banka dělí od roku 2016 banky následujícím způsobem: za velké banky jsou považovány banky s bilanční sumou větší než 10 % celkového objemu

bilanční sumy bankovního sektoru, za střední banky jsou považovány banky s bilanční sumou 2 až 10 % celkového objemu bilanční sumy bankovního sektoru a za malé banky jsou považovány banky s bilanční sumou menší než 2 % bankovního sektoru (ČNB, 2019c). V rámci analyzovaného souboru byly celkem 3 velké banky (suma aktiv 3 496 674 mil. Kč, držíci 49,94 % aktiv bankovního sektoru),

7 středních (suma aktiv 2 090 228 mil. Kč, tedy 29,85 % bankovního sektoru) a 23 malých bank (suma aktiv 1 274 425 mil. Kč, tedy 18,20 % bankovního sektoru). Vzhledem k tomu, že analyzované bankovní instituce tvoří více jak 98 % trhu z pohledu hodnoty držených aktiv, lze tvrdit, že zbývající subjekty neobsažené v analyzovaném vzorku jsou malé subjekty dle pohledu ČNB.

5 Výsledky

5.1 Dopady IFRS 9 – snížení hodnoty aktiv

Z analýzy 33 bankovních institucí vyplynulo, že implementace IFRS 9 vedla k celkovému poklesu hodnoty aktiv ve výši kolem **7 116 mil. Kč, tedy cca o 0,08 %** (hodnota se započítáním změny odložené daně) jedná se celkový dopad tvořený z několika vlivů: nového modelu ECL (dopad tvorby opravných položek 5 462 mil. Kč), změny klasifikace finančních aktiv – a tedy i změny metody zachycení jejich ocenění a vlivu na odloženou daň.

Z 33 zkoumaných bankovních institucí jich 13 vede účetnictví dle českých účetních předpisů (z toho jedna banka střední velikosti a 12 bank malé velikosti). Dopad implementace IFRS 9 na subjekty vykazující dle IFRS a na subjekty vykazující dle českých účetních předpisů je popsán v tabulce 3.

Tab. 3 Dopad implementace IFRS 9 – Snížení hodnoty aktiv (v mil. Kč)

	Subjekty vykazující dle CAS	Subjekty vykazující dle IFRS
Hodnota aktiv k 31. 12. 2017	789 934	6 071 393
Podíl na bankovním trhu (%)	11,28 %	86,71 %
Hodnota aktiv k 1. 1. 2018	789 724	6 065 839
Vliv IFRS 9 na hodnotu aktiv (%)	-0,03 %	-0,09 %

Zdroj: Vlastní zpracování.

Dopad implementace IFRS 9 v dělení dle velikosti bank je popsán v tabulce 4.

Tab. 4 Snížení hodnoty aktiv dle velikosti bank

	Velké banky	Střední banky	Malé banky
Hodnota aktiv k 31. 12. 2017	3 496 674	2 090 228	1 274 425
Podíl na bankovním trhu (%)	49,94 %	29,85 %	18,20 %
Hodnota aktiv k 1. 1. 2018	3 493 785	2 089 037	1 272 741
Vliv IFRS 9 na hodnotu aktiv (%)	-0,08 %	-0,06 %	-0,13 %

Zdroj: Vlastní zpracování.

5.2 Dopady IFRS 9 – reklasifikace aktiv

O důsledcích reklasifikace finančních instrumentů v rámci implementace IFRS 9 publikoval i Evropský orgán pro bankovníctví (EBA, 2017). Jak již bylo nastíněno v úvodu článku, z jeho závěrů vyplynulo, že nelze očekávat výraznou změnu v kategorizaci finančních aktiv z pohledu dopadu ocenění na výkazy, tento závěr lze potvrdit i z výsledků této analýzy. Dopad reklasifikace finančních aktiv je popsán v tabulce 5 – odděleně pro subjekty vykazující dle českých účetních předpisů a pro subjekty vykazující dle IFRS.

Tab. 5 Dopad reklasifikace finančních aktiv CAS vs IFRS

Struktura finančních aktiv k 31. 12. 2017	Subjekty vykazující dle CAS	Subjekty vykazující dle IFRS	Všechny subjekty
FVTPL	0,22 %	0,99 %	0,90 %
FVOCI	2,43 %	4,45 %	4,23 %
Naběhlá hodnota	97,35 %	94,57 %	94,87 %
Struktura finančních aktiv k 1. 1. 2018	Subjekty vykazující dle CAS	Subjekty vykazující dle IFRS	Všechny subjekty
FVTPL	0,23 %	1,12 %	1,03 %
FVOCI	2,25 %	3,59 %	3,44 %
Naběhlá hodnota	97,53 %	95,28 %	95,53 %
Změna	Subjekty vykazující dle CAS	Subjekty vykazující dle IFRS	Všechny subjekty
FVTPL	+ 0,01 p.b.	+ 0,13 p.b.	+0,13 p.b.
FVOCI	- 0,18 p.b.	- 0,86 p.b.	-0,79 p.b.
Naběhlá hodnota	+ 0,18 p.b.	0,71 p.b.	-0,66 p.b.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Dopad reklasifikace finančních aktiv v dělení podle velikosti bank je popsán v tabulce 6.

Tab. 6 Dopad reklasifikace finančních aktiv

Struktura fin. aktiv k 31. 12. 2017	Velké banky	Střední banky	Malé banky
FVTPL	1,06 %	0,85 %	0,56 %
FVOCI	4,03 %	4,30 %	4,65 %
Naběhlá hodnota	94,91 %	94,85 %	94,79 %
Struktura fin. aktiv k 1. 1. 2018	Velké banky	Střední banky	Malé banky
FVTPL	0,97 %	0,94 %	1,32 %
FVOCI	3,55 %	3,89 %	2,40 %
Naběhlá hodnota	95,48 %	95,17 %	96,28 %
Změna	Velké banky	Střední banky	Malé banky
FVTPL	- 0,09 p.b.	+ 0,14 p.b.	+ 0,36 p.b.
FVOCI	- 0,48 p.b.	- 0,41 p.b.	- 2,25 p.b.
Naběhlá hodnota	+ 0,57 p.b.	+ 0,32 p.b.	+ 1,49 p.b.

Zdroj: Vlastní zpracování.

5.3 Dopady IFRS 9 – tvorba opravných položek k 1. 1. 2018

Jedním z nejvíce zásadních, a tedy i nejvíce zkoumaných, odhadovaných efektů nového standardu IFRS 9 bylo snížení hodnoty finančních aktiv oceňovaných naběhlou hodnotou (AC) a finančních aktiv oceňovaných do ostatního úplného výsledku (FVOCI) v důsledku nového modelu ECL. Dopad očekávaných úvěrových ztrát na bankovní sektor v České republice nebyl tak vysoký, jak předpovídaly některé studie na základě vzorku bank z různých zemí Evropské unie. Celkový dopad na bankovní sektor v České republice lze vyjádřit takto: k 1. 1. 2018 bylo v důsledku modelu ECL u analyzovaných subjektů vytvořeno celkem 5 462 mil. Kč opravných položek, jedná se tak o celkový nárůst ve výši 9,72 %. Tvorba opravných položek u bank vykazujících dle IFRS činila celkově 10,27 %, u bank vykazujících dle českých účetních pravidel byla výrazně nižší – celkově 4,49 %. Dopad tvorby opravných položek k 1. 1. 2018 je popsán v tabulce 7 – odděleně pro subjekty vykazující dle českých účetních předpisů a pro subjekty vykazující dle IFRS.

Dopad tvorby opravných položek k 1. 1. 2018 je pak popsán v tabulce 8 – odděleně pro subjekty dělené dle klasifikace ČNB.

5.4 Dopady IFRS 9 – zařazení úvěrů do kategorií snížené hodnoty

Z 33 analyzovaných bankovních institucí jich 31 zveřejnilo rozdělení finančních aktiv – konkrétně poskytnutých úvěrů do jednotlivých kategorií snížené hodnoty dle IFRS 9. Výsledky zachycuje tabulka 9.

Tab. 7 Dopad tvorby opravných položek (OP) podle CAS a IFRS

	Vykazování dle CAS	Vykazování dle IFRS	Všechny subjekty
Celkové zvýšení OP k 1. 1. 2018	4,49 %	10,27 %	9,72 %
OP k 31. 12. 2017 (v mil. Kč)	5 411	50 795	56 206
OP k 1. 1. 2018 (v mil. Kč)	5 654	56 014	61 668

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tab. 8 Dopad tvorby opravných položek (OP) dle velikosti banky

	Velké banky	Střední banky	Malé banky
Celkové zvýšení OP k 1. 1. 2018	10,47 %	8,14 %	9,89 %
OP k 31. 12. 2017 (v mil. Kč)	21 910	12 745	21 551
OP k 1. 1. 2018 (v mil. Kč)	24 203	13 783	23 682

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tab. 9 Stupně snížení hodnoty aktiv – poskytnuté úvěry

	Stage 1	Stage 2	Stage 3
Celkové hodnoty zařazených úvěrů brutto (v mil. Kč)	2 909 712	209 746	101 162
Celkové hodnoty zařazených úvěrů brutto (v %)	90,35 %	6,51 %	3,14 %
Část úvěrů krytých opravnými položkami (v %)	0,23 %	3,70 %	53,70 %
Velké banky			
Celkové hodnoty zařazených úvěrů brutto (v mil. Kč)	1.246 131	75 467	33 424
Celkové hodnoty zařazených úvěrů brutto (v %)	91,96 %	5,57 %	2,47 %
Část úvěrů krytých opravnými položkami (v %)	0,22 %	4,62 %	62,51 %
Střední banky			
Celkové hodnoty zařazených úvěrů brutto (v mil. Kč)	1.157 532	87 257	30 500
Celkové hodnoty zařazených úvěrů brutto (v %)	90,60 %	7,01 %	2,39 %
Část úvěrů krytých opravnými položkami (v %)	0,21 %	2,54 %	56,21 %
Malé banky			
Celkové hodnoty zařazených úvěrů brutto (v mil. Kč)	506.049	42.735	37.238
Celkové hodnoty zařazených úvěrů brutto (v %)	86,06 %	7,61 %	6,33 %
Část úvěrů krytých opravnými položkami (v %)	0,32 %	4,49 %	43,73 %

Zdroj: Vlastní zpracování.

Pozn.: Pro analýzu byly brány v potaz pouze úvěry za klienty tzn.: nikoli úvěry poskytnuté jiným finančním či vládním institucím. Tyto jsou většinou bez významných opravných položek.

6 Závěr

Celkový efekt IFRS 9 na bankovní sektor v České republice nebyl tak významný, jak předpovídaly některé dříve publikované studie pracující se vzorky bank z různých zemí Evropské unie.

Z výsledků analýzy lze konstatovat, že nová klasifikace finančních aktiv nepřinesla přílišné změny, co se dopadu ocenění finančních aktiv do výkazů týče. U analyzovaných bank nedošlo k reklasifikaci a k přesunu aktiv mezi jednotlivými kategoriemi s odlišným dopadem přecenění. Jednotlivé reklasifikace, kdy by docházelo k přesunu mezi portfolii s odlišným dopadem přecenění, byly spíše nemateriálního významu, přičemž k největším celkovým změnám v reklasifikaci finančních aktiv došlo u malých bank. Důležitým jevem, který mohl ovlivnit dopad reklasifikace je fakt, že analyzované banky se zaměřují především na poskytování úvěrů klientům, ať již korporátním či retailovým, přičemž k reklasifikaci tohoto druhu finančních instrumentů v analyzovaných případech nedochází.

Za jeden z nejvýznamnějších přínosů implementace IFRS 9 lze považovat povinné rozdělení finančních aktiv v souladu s modelem ECL do jednotlivých „impairmentových“ stupňů. Z výsledků této analýzy je patrné, že malé banky v České republice drží výrazně vyšší procento úvěrů za klienty zařazených ve třetím stupni.

Zajímavým závěrem analýzy je odlišný dopad tvorby opravných položek k 1. 1. 2018 na subjekty vykazující dle českých účetních pravidel, u kterých byly navýšeny hodnoty opravných položek o 4,49 % a na subjekty vykazující dle mezinárodních účetních standardů, u kterých byl tento dopad více jak dvojnásobný a to i přes to, že metodika výpočtu opravných položek je u obou typů subjektů stejná. Stejně tak lze hovořit o celkovém snížení hodnoty aktiv, kdy u subjektů vykazujících dle českých standardů došlo ke snížení o 0,03 % hodnoty aktiv a u subjektů vykazujících dle IFRS ke snížení o 0,09 %. Odpovědět na otázku, zda lze tento jev přisoudit kvalitě portfolia zmíněných subjektů, kvalitě modelů v rámci IFRS 9, která může být u velkých bank přesnější, či se jedná o rozdíl v účetní úpravě finančních instrumentů před implementací IFRS 9, nebylo cílem této studie. Lze však toto téma doporučit k dalším zkoumáním.

V závěru lze říci, že jedním z možných důvodů, proč u bank nedošlo k výraznému snížení hodnoty finančních aktiv vlivem implementace standardu IFRS 9 může být již kvalitní nastavení risk managementu. Banky, čelící značnému reputačnímu riziku musely již k 31. 12. 2017 přistupovat ke svým finančním aktivům se značnou obezřetností a IFRS 9 pouze rozšířilo hranici identifikovaných a vykázaných rizik o očekávané ztráty. Lze tak usuzovat, že u subjektů, které nečelí tak silnému reputačnímu riziku bude vliv IFRS 9 mnohem významnější. I tato hypotéza tak může být předmětem dalšího zkoumání.

Literatura

- BCBS [Basel Committee on Banking Supervision], 2015. *Guidance on accounting for expected credit losses* [online]. [vid. 2. 7. 2019]. Dostupné z: <<http://bis.org/bcbs/publ/d311.pdf>>.
- BEERBAUM, D., 2015. Significant Increase in Credit Risk According to IFRS 9: Implications for Financial Institutions. *International Journal of Economics & Management Sciences*. Roč. 4 č. 9, s. 1–3. doi: 10.4172/2162-6359.1000287.
- BISCHOF, J., DASKE, H., 2016. Interpreting the European Union's IFRS endorsement criteria: The case of IFRS 9. *Accounting in Europe*. Roč. 13, č. 2, s. 129–168. doi: 10.1080/17449480.2016.1210181.
- ČNB [Česká národní banka], 2019a. *Databáze časových řad ARAD* [online]. [vid. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?ppperiod=3&psort=2&pdes=50&p_sestuid=33051&p_uka=1&p_strid=BAB&pod=201712&p_do=201712&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C>.
- ČNB [Česká národní banka], 2019b. *Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu* [online]. [vid. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <apl.cnb.cz/apljerrsdad/JERRS.WEB24.SUBJECTS_COUNTS?p_lang=cz>.
- ČNB [Česká národní banka], 2019c. *Základní ukazatele – banky*. [online]. [vid. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/docs/ARADY/MET_LIST/icd_bs_cs.pdf>.
- DELOITTE, 2016. *Sixth IFRS Banking Survey: No time like the present* [online]. [vid. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Financial-Services/gx-fsi-sixth-ifrs-banking-survey.pdf>>.
- DVOŘÁKOVÁ, D., 2011. *Finanční účetnictví a výkaznictví podle mezinárodních standardů IFRS*. 3. vyd. Brno: Computer Press.
- EBA [European Banking Authority], 2017. *EBA Report on results from the 2nd EBA impact assessment of IFRS 9* [online]. [vid. 17. 7. 2019]. Dostupné z: <<https://eba.europa.eu/documents/10180/1720738/EBA+Report+on+results+from+the+2nd+EBA+IFRS9+IA.pdf>>.
- ESRB [European Systemic Risk Board], 2017. *Financial stability implications of IFRS 9* [online]. [vid. 2. 7. 2019] Dostupné z: <https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/20170717_fin_stab_imp_IFRS%20_9.en.pdf>.
- EWERT, R, WAGENHOFER, A., 2005. Economic effects of tightening accounting standards to restrict earnings management. *Accounting Review*. Roč. 80, č. 4, s. 1101–1124. doi: 10.2308/accr.2005.80.4.1101.

Lukeš, J.: *Analýza dopadů IFRS 9 na bankovní sektor v České republice*.

HOLAN, P., 2017. Připravujete se na nový standard IFRS 9, i když nejste finanční institucí? *Auditor*. Roč. 24, č. 8, s. 8–9.

IASB [International Accounting Standards Board], 2014. *IFRS 9 Financial Instruments* [online]. [vid. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <<https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments/>>.

LAUX, C, LEUZ, C., 2009. The crisis of fair value accounting: Making sense of the recent debate. *Accounting, Organizations and Society*. Roč. 34, č. 6–7, s. 826–834. doi: 10.1016/j.aos.2009.04.003.

MCKINSEY, 2017. *IFRS 9: A silent revolution in banks' business models* [online]. [vid. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <<https://mckinsey.com/business-functions/risk/our-insights/ifrs-9-a-silent-revolution-in-banks-business-models>>.

MOODYS ANALYTICS, 2016. *The IFRS 9 Impairment Model and its Interaction with the Basel Framework* [online]. [vid. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <<https://moodysanalytics.com/risk-perspectives-magazine/convergence-risk-finance-accounting-cecl/spotlight-cecl/ifrs-9-impairment-model-interaction-with-the-basel-framework>>.

MOODYS ANALYTICS, 2018. *IFRS 9 Will Significantly Impact Banks' Provisions and Financial Statements* [online]. [vid. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <<https://moodysanalytics.com/risk-perspectives-magazine/risk-data-management/regulatory-spotlight/ifrs-9-will-significantly-impact-banks-information>>.

NOVOTNY-FARKAS, Z., 2016. The interaction of the IFRS 9 expected loss approach with supervisory rules and implications for financial stability. *Accounting in Europe*. Roč. 13, č. 2, s. 197–227. doi: 10.1080/17449480.2016.1210180.

ONALI, E., GINESTI, G., 2014. Pre-adoption market reaction to IFRS 9: A cross-country event-study. *Journal of Accounting and Public Policy*. Roč. 33, č. 6, s. 628–637. doi: 10.1016/j.jaccpubpol.2014.08.004.

Analysis of the impact of IFRS 9 on the banking sector in the Czech Republic

Jáchym Lukeš

Abstract:

This article discusses the impact of the implementation of IFRS 9 on the banking sector in the Czech Republic, focusing primarily on observable data from the financial statements of banking institutions. The analysis included data from 33 banking institutions that hold more than 98% of the value of banking assets in the Czech Republic. The analysis results can be summarized so that implementation of IFRS 9 led to impairment "only" about 0.08%. Institutions reporting under Czech accounting rules have created significantly fewer provisions for assets than institutions reporting under IFRS. The impact on the reclassification of financial assets was considered to be the least significant, with only minor changes in the structure of held financial assets.

Keywords: Banks; IFRS 9; Financial instruments.

JEL Classification: M41, G21.